

Allium paradoxum (Bieb.) G. Don aan de binnenduinrand inburgerend

door

E. J. WEEDA (Rijksherbarium, Leiden)

Allium paradoxum is van origine een bosplant uit het Irano-turanische gebied (VVEDENSKII, 1935, p. 255), die al sinds meer dan een eeuw in diverse delen van Europa aan het inburgeren is, o.a. in Groot-Brittannië (BARLING, 1971), Oost- en West-Duitsland (BRENNENSTUHL, 1973; ROTHMALER, 1976, p. 479) en Tsjecho-slowakije (HEJNÝ, 1971). Voor Nederland wordt deze looksoort voor het eerst vermeld door SIPKES (1918) en wel voor een bosje aan de Manpadslaan bij Heemstede. Deze vindplaats is nog steeds aanwezig, bovendien zijn er nog enkele gevallen van inburgering van de soort te melden, zodat er reden is haar tot de Nederlandse flora te gaan rekenen en in de Standaardlijst op te nemen. Hieronder komen achtereenvolgens aan de orde: de vindplaatsen van *Allium paradoxum* hier te lande (fig. 1), de standplaats, mede aan de hand van enkele opnamen en tenslotte het behoren van deze soort tot de Nederlandse flora.

Op de reeds genoemde vindplaats aan de Manpadslaan bij Heemstede is *A. paradoxum* hoogstwaarschijnlijk oorspronkelijk ingevoerd met bloembollen uit Rusland of Perzië; ter plaatse bevond zich nl. een z.g. „porriehoop” van de firma Van Tubergen, waar zieke of waardeloze bollen, die onopzettelijk samen met die van siergewassen waren ingezameld, werden weggegooid; later heeft men getracht de uit deze bollen opgekomen planten door ompspitten uit te roeien, doch een aantal, waaronder *Anemone apennina* en *A. ranunculoides* en vooral *Allium paradoxum*, heeft zich weten te handhaven (SIPKES, 1918 en schr. med., 1978). In het bosje op de hoek met de Herenweg staat het look faciësvormend, verder groeit het verspreid aan slootkanten langs de Manpadslaan.

Een tweede vindplaats werd in 1957 ontdekt nabij het meertje van Caprera te Bloemendaal (VAN OOSTSTROOM & REICHEL, 1964, p. 117). Ook hier groeit *A. paradoxum* plaatselijk faciësvormend in een bosje met diverse verwilderde bolgewassen. Inmiddels heeft de soort zich ook weten te vestigen in een nabijgelegen iepenhaag aan de Bergweg, mogelijk hierbij een handje geholpen door de mens op de o.a. door BARLING

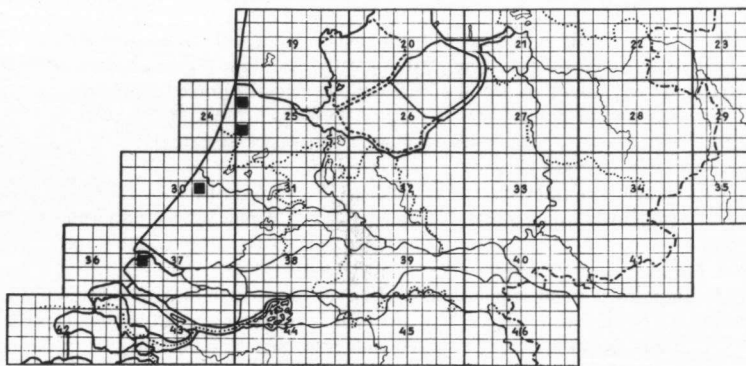

Fig. 1. De verspreiding van *Allium paradoxum* (Bieb.) G. Don in Nederland.

(1971) en BRENNENSTUHL (1973) vermelde manier: afplukken om de bloem, vervolgens weggooien wegens de stank, waarna de plant opslaat uit broedbollen.

Omstreeks 1966 vond ik een aantal exemplaren van *A. paradoxum* op een beschaduwde, zandig sloottalud aan de noordzijde van de weg Den Haag – Wassenaar; vanwege mijn destijds geringe interesse voor verwilderde planten heb ik er toen geen materiaal van verzameld. Het is me in het voorjaar van 1978 niet gelukt, de soort hier terug te vinden. Wellicht is hij verdwenen door afsteken van slootkanten.

Tenslotte komt de plant voor op het landgoed Mildenburg bij Oostvoorne en wel op een plek, waar de heer Sipkes (schr. med., 1978) in de tijd, dat hier nog volkstuinten lagen, een tijdelijke verblijfplaats heeft gehad voor planten uit zijn tuin. Ter plaatse hebben zich allerlei bosplanten, o.m. *Melica uniflora* en *Mercurialis perennis*, gehandhaafd zonder zich naar andere bosgedeelten uit te breiden. Ook *A. paradoxum* vertoont hier tot dusver, anders dan te Heemstede en Bloemendaal, geen neiging tot faciësvorming. Voorts schreef de heer Sipkes, dat in de nabijheid van zijn tuin te Rockanje een polletje *A. paradoxum* was opgekomen, doch weer was weggevreten door konijnen.

In tabel 1 vindt men een drietal opnamen met *A. paradoxum*, gemaakt op plaatsen waar deze goed is ingeburgerd en faciësvormend optreedt. De standplaats hier te lande is te omschrijven als: loofbosjes op vochthoudende zandgrond en beschaduwde slootbermen aan de binnenduinrand. De bosjes waarin de soort voorkomt behoren tot het Ulmion carpinifoliae, vermoedelijk tot het *Viola odoratae* – Ulmetum. Blijkbaar verdringt *A. paradoxum* planten met een overeenkomstige levensvorm (voorjaarsgeofyten), zoals *Corydalis solida*, die in dit soort bosjes dikwijls heel talrijk is, doch in *Allium*-faciës slechts schaars aan de rand voorkomt. De overvloedige produktie van broedbollen door *A. paradoxum* is hieraan niet vreemd. Agressief gedrag is bekend van veel neofyten in de eerste fase van hun inburgering (vgl. *Elodea*); bij onze looksoort is kennelijk nog lang geen evenwichtssituatie bereikt. Het type vegetatie waarin de soort zich vestigt is weliswaar als half-natuurlijk te beschouwen, doch is rijk aan ingeburgerde soorten (stinseplanten). Ook *A. paradoxum* zou men als stinseplant kunnen beschouwen, zij het dan dat deze onopzettelijk is ingevoerd.

Vergelijkt men het bovenstaande met de criteria, aan welke volgens het Floristenconciëlie 1975 een plantesoort moet voldoen om tot de Nederlandse flora te worden gerekend (VAN DER MAAREL, 1971; MENNEMA, 1975), dan blijkt dat *A. paradoxum* op tenminste twee plaatsen in ons land sinds jaren standhoudt en een duidelijk omschreven standplaats heeft; op grond hiervan dient de soort tot de Nederlandse flora gerekend en in de Standaardlijst opgenomen te worden. Hierbij ligt plaatsing in oecologische groep 9c (stinseplanten) het meest voor de hand. Ook lijkt het mij wenselijk *A. paradoxum* een Nederlandse naam te geven, als hoedanig ik „klokjeslook” voorstel, wegens de klokvormige, knikkende bloemen welke op die van *Leucojum* (lente- en zomerklokje) gelijken.

HEUKELS – VAN OOSTSTROOM (1977) vermeldt bij *A. paradoxum*: „Uit de Kaukasus en Perzië; verwilderd uit vroegere cultuur”. Het is echter onwaarschijnlijk dat de soort opzettelijk werd gekweekt, gezien het geringe aantal bloemen (meestal 1 of 2) per plant in onze streken, de sterke uiengeur en het agressieve optreden: *A. paradoxum* wordt gemakkelijk een onuitroeibaar onkruid. De door Sipkes genoemde wijze van invoer is te vergelijken met die van graan- en woladventieven, zodat op onze soort veeleer het predikaat „adventief” dan „verwilderd” van toepassing is. Mijn voorstel is dan ook, de zojuist geciteerde opgave in de Flora door de volgende te vervangen: „Adv. uit Z.W.-Azië; op enige plaatsen in bosjes aan de binnenduinrand ingeburgerd.”

Nummer opname	1	2	3
Proefvlakte (m ²)	4 × 5	3 × 4	2 × 2
Boomlaag			
<i>Ulmus minor</i> coll.	×	.	×
<i>Fraxinus excelsior</i>	.	×	.
<i>Quercus robur</i>	.	×	.
Struiklaag			
<i>Ulmus minor</i> coll.	×	.	×
<i>Hedera helix</i>	×	.	.
Kruidlaag – bedekking (%):	60	80	70
<i>Allium paradoxum</i>	4.2 fl	4.3 kn	5+.3 kn
<i>Ficaria verna</i>	m2.1 fl	3.2 fl	a2.2 fl
<i>Anthriscus sylvestris</i>	pl.1 vg	1-.1 vg	a4.1 vg
<i>Galium aparine</i>	m2.1 vg	a1.1 vg	pl.1 vg
<i>Aegopodium podagraria</i>	1+.1 vg	3.1 vg	.
<i>Urtica dioica</i>	a1.1 vg	a4.1 vg	.
<i>Heracleum sphondylium</i>	pl.1 vg	a4.1 vg	.
<i>Corydalis solida</i>	a2.2 fl	pl.1 fl	.
<i>Ornithogalum umbellatum</i>	m1.2 vg	a1.2 vg	.
<i>Galanthus nivalis</i>	pl.1 vg	pl.2 vg	.
<i>Narcissus spec.</i>	pl.1 vg	pl.1 vg	.
<i>Veronica hederifolia lucorum</i>	a1.1 vg	.	a2.2 fl
<i>Anemone apennina</i>	1+.3 fl	.	.
<i>Hedera helix</i>	2.1 vg	.	.
<i>Arum maculatum</i>	a2.1 vg	.	.
<i>Alliaria petiolata</i>	a1.1 vg	.	.
<i>Acer pseudoplatanus</i>	pl.1 jv	.	.
<i>Glechoma hederacea</i>	.	1-.1 vg	.
<i>Crocus spec.</i>	.	pl.2 vg	.
<i>Ornithogalum nutans</i>	.	pl.1 kn	()
<i>Melandrium rubrum</i>	.	pl.1 vg	.
<i>Chionodoxa luciliae</i>	.	rl.1 fl	.
<i>Bromus sterilis</i>	.	.	a4.2 vg
<i>Allium vineale</i>	.	.	a4.2 vg
<i>Stellaria media</i>	.	.	a2.2 fl
<i>Poa trivialis</i>	.	.	pl.2 vg
Aantal soorten in kruidlaag	17	16	9
Moslaag	-	-	-

TABEL 1. Drie opnamen van binnenduinarandbosjes met *Allium paradoxum* (Bieb.) G. Don. Schaal volgens LONDO (1975).

Opname 1: Heemstede, bosje bij hoek Herenweg/Manpadslaan. 4.IV.1978.

Opname 2: Bloemendaal, bos bij meertje van Caprera. 8.IV.1978.

Opname 3: Bloemendaal, strook hakhout aan de Bergweg. 8.IV.1978.

Nog enkele opmerkingen over andere adventieve en verwilderde *Allium*-soorten. *A. cyrilli*, *karataviense* en *zebdanense* zijn eveneens aan de Manpadslaan gevonden (VAN OOSTSTROOM & REICHELGT, 1964, p. 117–119), doch hebben in tegenstelling tot *A. paradoxum* niet weten stand te houden. Enige vondsten van *A. atropurpureum* in de Amsterdamse Waterleidingduinen (1942, 1962) en het bos van Vogelenzang (zelfde vindplaats?, 1958) doen vermoeden dat deze soort hier vaste voet heeft gekregen; zij is wel met fazantevoer ingevoerd (VAN OOSTSTROOM & REICHELGT, 1963; 1964, p. 118–119). *A. triquetrum*, door mevr. A. N. Roesink-Rem (Haarlem) in 1972 verzameld in het bos van Berkenrode te Heemstede, is hier blijkens mededelingen van Dr. G. Londo (Scherpenzeel)

en de heer C. Sipkes (Oostvoorne) sinds jaren ingeburgerd. Daar van de laatstgenoemde twee soorten tot op heden slechts één vindplaats bekend is, kan men zich afvragen of het juist zou zijn ook deze soorten tot de Nederlandse flora te rekenen. Naar mijn mening zou men in geval van invoer langs niet-natuurlijke weg de eis moeten stellen, dat de desbetreffende soort zich op meer dan één plaats in ons land weet te handhaven.

Literatuur

- BARLING, D. M., 1971. Studies on Gloucestershire populations of *Allium paradoxum* (Bieb.) G. Don. *Watsonia* 8, p. 379–384.
- BRENNENSTUHL, G., 1973. Ein neuer Fundort von *Allium paradoxum* (M. Bieb.) G. Don. *Gleditschia* 1, p. 89–94.
- HEJNÝ, S., 1971. Současný stav rozšíření *Allium paradoxum* (M. Bieb.) G. Don v Praze a okolí. *Zpr. čs. bot. Společ.* 6, p. 111–118.
- HEUKELS–VAN OOSTSTROOM, 1977. *Flora van Nederland*, 19e druk. Groningen.
- LONDO, G., 1975. De decimale schaal voor vegetatiekundige opnamen van permanente kwadraten. *Gorteria* 7, p. 101–106.
- MAAREL, E. VAN DER, 1971. Florastatistieken als bijdrage tot de evaluatie van natuurgebieden. *Gorteria* 5, p. 176–188.
- MENNEMA, J., 1975. Kort verslag van de zittingen van het Floristenconcilie 1975 op 2 april te Leiden en op 21 april te Utrecht. Stencil, Rijksherbarium Leiden.
- OOSTSTROOM, S. J. VAN & TH. J. REICHGELT, 1963. *Allium atropurpureum* Waldst. & Kit., in: *Aanwinsten voor de Nederlandse adventief-flora*, 4. *Gorteria* 1, p. 116–117.
- & —, 1964. *Liliaceae*. *Flora Neerlandica* I (6), p. 97–146.
- ROTHMALER, W., 1976. *Excursionsflora für die Gebiete der DDR und der BRD*, 8e druk. Berlin.
- SIPKES, C., 1918. Adventiefplanten om Haarlem. *De Levende Natuur* 23, p. 19–23.
- VVEDENSKII, A. I., 1935. *Allium* L., in: V. L. Komarov (ed.), *Flora U.R.S.S.* 4, p. 112–280. Leningrad.

Summary

Allium paradoxum, a native of S.W. Asia and naturalized for over a century in Britain, Germany and Czechoslovakia, has also established itself at some localities in the Netherlands. In some woodlets on the inner side of the dunes near Heemstede and Bloemendaal (prov. of Noord-Holland) it is locally abundant, being known from these findspots since c. 1918 and 1957 respectively. Moreover, the species was recorded from similar localities near Wassenaar and Oostvoorne (prov. of Zuid-Holland), but on the former spot it has vanished possibly due to human activity and on the latter it has not spread very much thusfar. It is the author's opinion that *A. paradoxum* should be considered a member of the Dutch flora because of its naturalizing on at least two find-spots and because of its well-defined habitat.